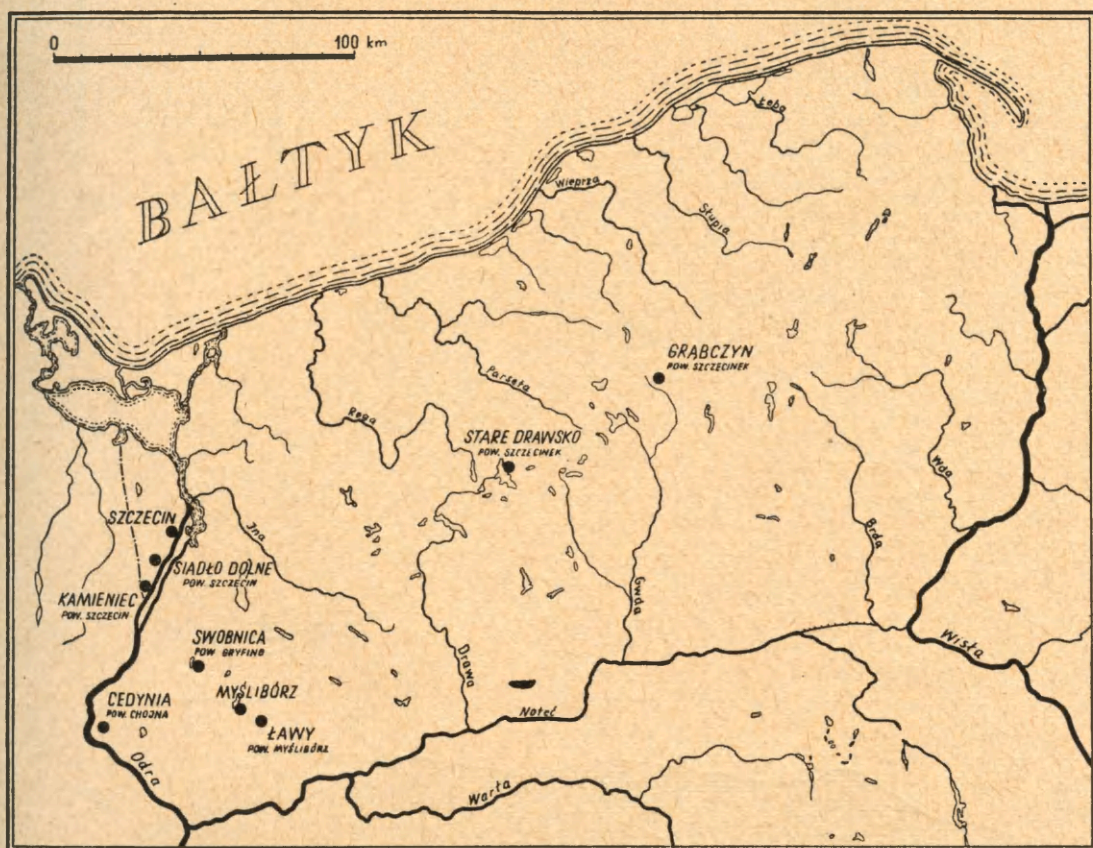


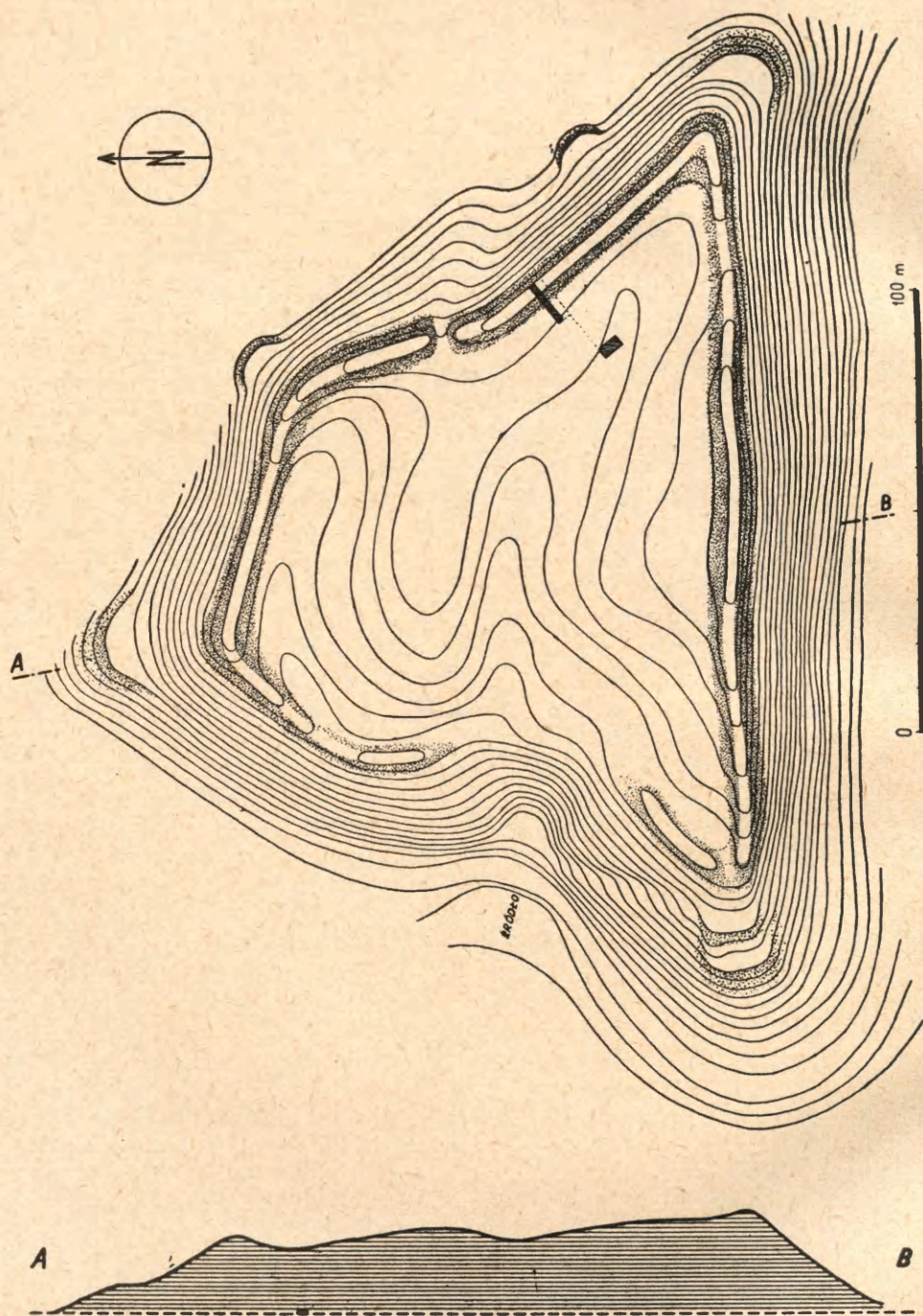
WŁODZIMIERZ SZAFRAŃSKI

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ NA GRODZISKU W SWOBNICY, POW.
GRYFINO, NA POMORZU ZACHODNIM W 1957 R.

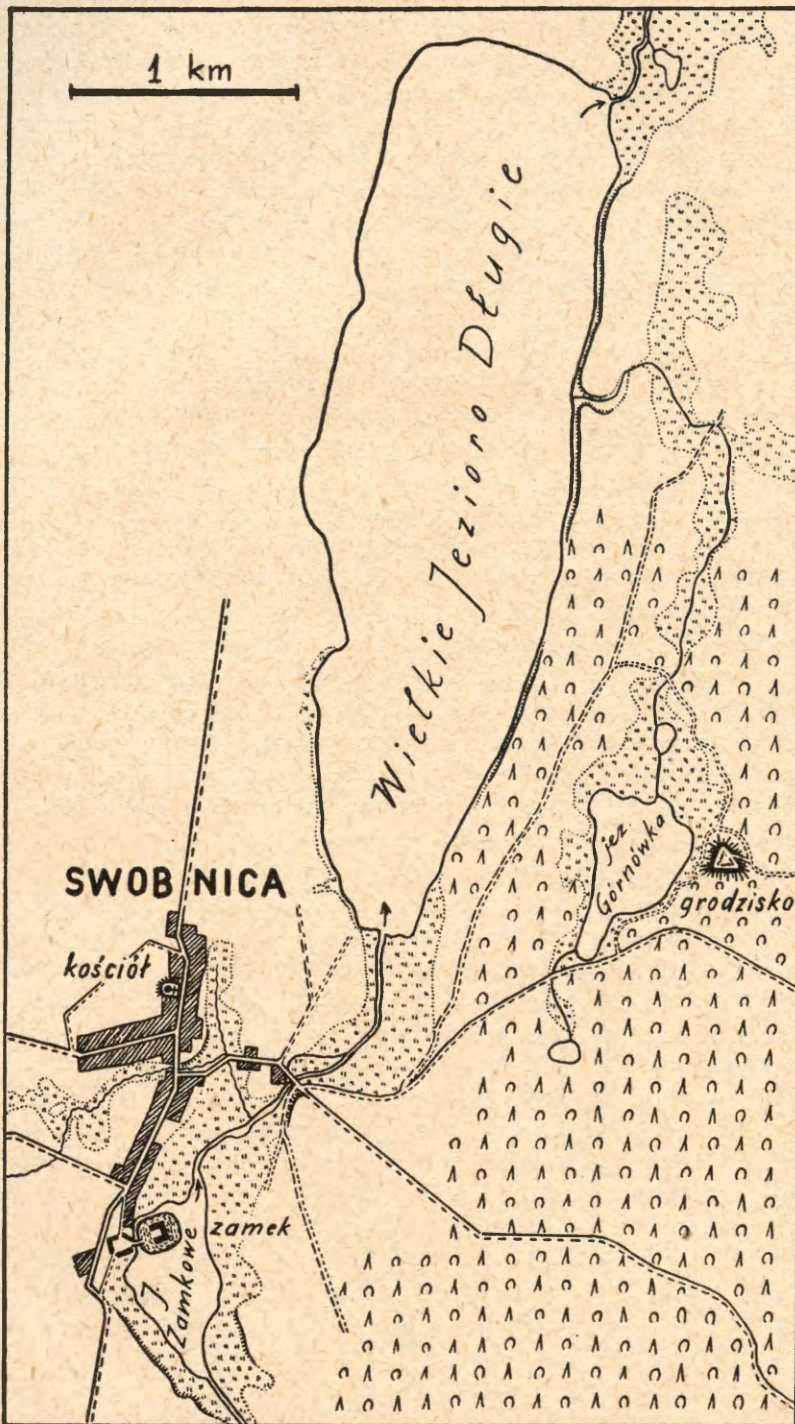
Z inicjatywy i pod egidą Dyrekcji Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk — w ramach naukowej współpracy polsko-niemieckiej tegoż Instytutu z Institut für Vor- und Frühgeschichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin na odcinku badania grodów społeczeństwa wspólnoty pierwotnej — przeprowadzono badania archeologiczne na grodzisku w Swobodnicy, pow.



Ryc. 1. Plan sytuacyjny grodów kultury łużyckiej na Pomorzu z wyróżniającym się kompleksem nadodrzańskich grodzisk „górzycyckich“ od ujścia Warty do ujścia Odry. Rys. A. Wawrzyński



Ryc. 2. Plan warstwicowy (warstwie co 1 m) grodziska w Swobnicy, pow. Gryfino, z zaznaczonymi wykopami z r. 1957 i z uwypuklonymi plastycznie za pomocą kropkowania wałami. Rys. A. Wawrzyński



Ryc. 3. Plan sytuacyjny grodziska położonego w lasach swobnickich nad jeziorem Górnówką, romańskiego kościołka z XIII w. w północnej części wsi i XIV-wiecznego zamku joannitów na południowym jej krańcu na wyspie jeziora zamkowego. Rys. A. Wawrzyński

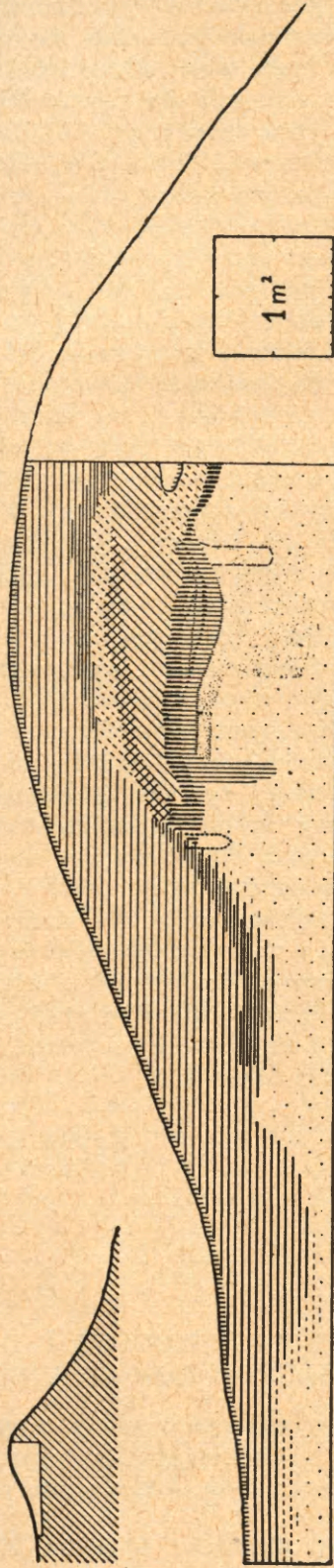
Gryfino. Kierownictwo badań powierzono autorowi niniejszego sprawozdania. W badaniach wzięli również udział: mgr Zbigniew Bukowski i pracownik naukowo-techniczny Alojzy Wawrzyński, kreślarz, który wykonał dokumentację graficzną tegoż sprawozdania. Prace wykopaliskowe, które poprzedziła autopsja podpisanego i badania powierzchniowe, trwały od 11 września do 5 października 1957 r.

Grodzisko swobnickie leży w zespole innych grodzisk (ryc. 1) na obszarze grupy górzyczej kultury łużyckiej. Wymieniony kompleks grodzisk uznano za pozostałości grodów łużyckich zasadniczo głównie na podstawie badań powierzchniowych, co było oczywiście metodycznym błędem. Wyjątkiem może być grodzisko w Kamieńcu, pow. Szczecin, rozkopywane przez C. Schuchhardta, i grodzisko swobnickie, badane za pomocą niewielkiego wykopu sondażowego przez H. J. Eggersa. W obydwu jednak wypadkach wspomniane badania nie dostarczyły pewnych podstaw, które by pozwoliły uznać owe obiekty za grodziska łużyckie. Wobec tego żadnego z grodów grupy górzyczej nie można było z całą pewnością uznać za łużycki.

Celem zatem referowanych badań była weryfikacja, drogą poprawnie pod względem metodycznym przeprowadzonych prac, grodziska swobnickiego, wyróżniającego się w zespole tzw. grodów górzyczych najlepszym stanem zachowania. Grodzisko swobnickie (ryc. 2) jest położone na wyniosłym, przeszło 20 m wysokim wzgórzu o stromych zboczach, w bukowym lesie nad jeziorem Górnówką, w odległości 3—4 km na wschód od wsi (ryc. 3). W wyniku przeprowadzonych na tym grodzisku prac wykopaliskowych¹ natrafiono rzeczywiście na łużyckie warstwy osadnicze, które jako szczątki zniszczonych wałów łużyckich mogły dopiero w sposób obiektywnie pewny i metodycznie poprawny dowieść, że grodzisko swobnickie jest istotnie grodziskiem łużyckim. Przekrój przez wał grodziska (ryc. 4) ujawnił szczątki dwóch łużyckich wałów obronnych istniejących w dwóch różnych fazach, które odpowiadałyby dokładnie stwierdzonym we wnętrzu grodziska dwom fazom osadnictwa kultury łużyckiej. Mianowicie we wnętrzu grodziska natknięto się na ślady domostwa słupowego z paleniskiem, odbudowanego na tym samym miejscu w młodszej fazie osadniczej. Miąższość warstwy kulturowej w obrębie domostwa wynosiła łącznie przez czas trwania obydwu faz osadniczych 60—80 cm. Młodszy, później zbudowany wał posiadał, wobec braku jakichkolwiek śladów po słupach i wobec stwierdzonych śladów pożaru wskazujących na obecność konstrukcji drewnianej, zapewne konstrukcję skrzyniową wypełnioną znalezioną tu gliną, która po zniszczeniu wału rozsypała się na boki i obsunęła się po stromym stoku wzgórza. Starszy, głębiej leżący wał łużycki miał ok. 2,0 m szerokości. Zbudowany był ze stosu bierwion i kłód podpartego od strony zewnętrznej i wewnętrznej słupami, ustawionymi na przemian co jeden metr. Bierwiona jądra wałowego nie były najprawdopodobniej przewarstwione ziemią. Uniemożliwiałyby im ona spłonąć doszczętnie, gdyż w czasie pożaru gasiłaby automatycznie ogień. Olbrzymi stos drewna mógł zatem w rezultacie pożaru pozostawić zaledwie 15-centymetrową warstwę popiołu. Pod rozsypiskiem obydwu wałów na samym dole układu stratygraficznego wystąpiła najstarsza łużycka warstwa kulturowa leżąca na calcu. Była to warstwa osadnicza starszego od obydwu wałów osiedla, zapewne otwartego, nieobronnego, gdyż dochodziła do samego skraju wzgórza. Do warstwy tej należała jama wkopana w całec, w której znaleziono m. in. szydło kościane.

Jeśli chodzi o chronologię wymienionych osiedli łużyckich, należy stwierdzić, że ceramika kultury łużyckiej pochodząca z warstwy kulturowej leżącej pod roz-

¹ Por. szczegółowe opracowanie całego planu prac wykopaliskowych: W. Szafrański, *Badania na grodzisku w Swobnicy, pow. Gryfino*, „Materiały Zachodnio-Pomorskie”, t. 3: 1957, s. 25—74.



Ryc. 4. Swobnica, pow. Gryfino, grodzisko. Profil przekroju poprzecznego przez wał z uwidocznioną, spoczywającą na calcu warstwą kulturową, z jamą późnohalsztackiego osiedla otwartego kultury łużyckiej, przesklepioną popiołami rozsypana wału, o konstrukcji słupowej grodu łużyckiego przykrytych rozpiskiem młodsze wału późnohalsztackiego grodu łużyckiego w postaci warstwy gliny powleczonej skorupą przepalanej gliny. Szczyt wału wieńczy, oddzielone od głęb-
szych, starszych złóż warstwą próchnicy kopalnej, potężne rozsypano wału wczesnośredniowiecznego, obsuwające się na boki. Rys. A. Wawrzyński

sypiskiem obydwu wałów łużyckich jest ceramiką późnohalsztacką. Wśród materiału ceramicznego pochodzącego z rozsypiska starszego obronnego wału łużyckiego, które nawarstwiło się na ślady późnohalsztackiego osiedla otwartego, nieobronnego, znaleziono skorupę typową dla starszego stylu ceramicznego grupy górzyckiej kultury łużyckiej panującego w okresie Hallstatt C. Zatem wał jest młodszy i zbudowano go już po wymienionym okresie. Skoro więc starszy wał powstał po okresie Hallstatt C i skoro grodzisko swobnickie dostarczyło, oprócz ceramiki wczesnośredniowiecznej, wyłącznie późnohalsztackiej (noszącej na sobie znamiona zarówno stylu A, jak i stylu B ceramiki grupy górzyckiej kultury łużyckiej), można datować starsze osiedle otwarte na okres Hallstatt C, a młodszy gród istniejący w dwóch fazach (dwa wały) na okres Hallstatt D. Chronologia ta odpowiadałaby ściśle datowaniu grodu biskupińskiego i w ogóle większości grodów wielkopolskich. Należy podkreślić, że błędna jest opinia H. J. Eggersa i O. Kunkla datujących grodzisko łużyckie w Swobnicy na młodszy okres epoki brązowej².

Na ślady osadnictwa kultury łużyckiej nawarstwiło się młodsze, wczesnośredniowieczne osadnictwo. Grodzisko swobnickie posiada specyficzny kształt trójkąta równobocznego uwarunkowany konfiguracją terenu. Walory obronne grodu zwiększają dodatkowo bastiony umieszczone na każdym z trzech narożników trójkąta. Również bramę grodu (której ślad z wiodącym do niej podjazdem zachował się bardzo dobrze) zabezpieczono dodatkowo po obydwu jej stronach umocnieniami obronnymi w postaci flankujących ją dwóch bastionów.

Rozkopane rozsypisko wczesnośredniowiecznego wału dostarczyło podstaw do hipotetycznej rekonstrukcji pierwotnego wyglądu wału. Miał on prawdopodobnie ok. 4,0 m szerokości. Wysokość ziemnego jądra wału mogła dochodzić do ok. 3,0 m. Groblę ziemną wału zabezpieczono przed obsuwaniem się ziemi za pomocą oszalowania jej ścian, zewnętrznej i wewnętrznej, zapewne dranicami podpartymi słupami. Odkryto ślad jednego słupa wewnętrznego i zwęglone szczątki prawdopodobnie oszalowania wewnętrznej ściany wału. Szczyt wału wieńczyły przypuszczalnie blanki co najmniej na wysokość człowieka.

Wczesnośredniowieczny gród swobnicki, leżący na obszarze zachodniopomorskiego plemienia Pyrzyczan, wzniesiono w puszczańskiej strefie pogranicznej tego obszaru plemiennego, na jego południowo-zachodnich rubieżach, graniczących z ziemią lubuską. Gród istniał zapewne już w IX wieku, a uległ zagładzie najprawdopodobniej już po roku 973 w związku z najdawniejszym piastowskim podbojem Pomorza Zachodniego, zlikwidowany przez Mieszka I.

*Zakład Archeologii Polski
IHKM PAN w Warszawie*

ВЛОДЗИМЕЖ ШАФРАНЬСКИ

ОТЧЕТ ОБ ИССЛЕДОВАНИЯХ НА ГОРОДИЩЕ В М. СВОБНИЦА, РАЙ. ГРЫФИНО, НА ЗАПАДНОМ ПОМОРЬИ, В 1957 г.

Раскопки на городище в м. Свобница проведено для проверки этого городища. Сечение вала показало, что это действительно укрепленный лужицкий поселок, построенный в периоде Галштат Д на месте старшего открытого поселка

² Por. O. Kunkel, *Urgeschichte*, „Baltische Studien“, N. F., t. XLI (1939), s. 44.

необоронительного, принадлежащего к периоду Галштат Ц. Позднегалштатский „город” лужицкой культуры в м. Свобница лежит на территории гужицкой группы этой культуры. Существовал он в двух фазисах, которым соответствуют внутри „города” два поселенческие уровни в виде обнаруженной тут усадьбы вновь отстроенной на этом самом месте, а у края возвышенности два (старший и младший) оборонительные вала периода Галштат Д. Старший вал состоял из столбов, а младший, по всей вероятности, из ящиков.

На развалинах обоих лужицких валов наслоились следы раннесредневекового оборонительного вала, широкого первоначально ок. 4 м и вероятно высокого 5 м. „Грод”, построен на свыше 20 м высоком холму, имел треугольную форму, обусловленную конфигурацией места. Оборонительные укрепления прибавочно подкрепляло еще 5 бастаионов. Существовавший вероятно уже в IX столетии, построен на окраинах пыжицкой племенной территории, на границе с любуской землей, свобницкий „грод” подвергся разрушению после 973 года в связи с захватом Поморья Мешком I.

WŁODZIMIERZ SZAFRAŃSKI

A REPORT ON THE INVESTIGATIONS CARRIED OUT IN THE SWOBNICA FORT, DISTR. GRYFINO, IN THE WESTERN POMERANIA, IN 1957

The aim of the excavations in the Swobnica fort was the ascertaining of its existence. A section made across the rampart has shown that it is really a Lusatian defensive settlement erected in the Hallstatt D period on a site of the older settlement dating from the Hallstatt C. The Late Hallstatt settlement of the Lusatian culture at Swobnica is situated in the Gorzyce group territory of this culture. It had two phases of existence, corresponding to two settlement levels inside the fort, represented by a rebuilt house and two defensive ramparts (older and younger) from the Hallstatt D period. The older rampart had been constructed on poles and the younger one — on boxes.

Upon the remains of the two Lusatian ramparts there accumulated traces of an Early Medieval defensive rampart, originally about 4 m wide and probably 5 m high. The fort, built on the elevation about 20 m high, had a triangular shape conditioned by the configuration of terrain. 5 bastions strengthened the defensive fortifications. The Swobnica fort seems to have existed as early as the 9th cent. A. D. It was built on the peripheries of the Pyrzyce tribe region bordering on the Ziemia Lubuska territory. It was destroyed and virtually ceased to exist after 973 A. D. following the invasion of Pomerania by Mieszko the First.

